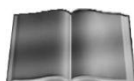

**Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України
Академія митної служби України**

Літвінов В.В.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ
ВИКОНАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ
“ОПИС ПРЕДМЕТІВ НУМІЗМАТИКИ В
МИТНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ” В РАМКАХ
КУРСУ “ОСНОВИ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ТА ВАРТІСНОЇ ОЦІНКИ
КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ”.**

AMCU

**Дніпропетровськ
2013**

УДК 739 . 7 : 7 .072 . 2 : 343 . 982 . 327

Методичні рекомендації для виконання лабораторної роботи “Опис предметів нумізматики в митній документації” в рамках курсу “Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей” для спеціальностей “Право”, “Транспортні системи”, “Інформаційні системи”, “Міжнародна економіка”, “Фінанси”, “Облік, аудит”, “Менеджмент” / укл. В. В. Літвінов. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2013. – 25 с.

Укладач В. В. Літвінов, доцент кафедри митної ідентифікації культурних цінностей та гуманітарної підготовки Академії митної служби України

Друкується в авторській редакції.

**Підписано до друку 18.04.2013. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,56. Облік.-вид. арк. 1,38. Тираж 20 прим.
Замовлення № 92
Дніпропетровськ: Академія митної служби України (свідectво про
видавничу діяльність ДК № 10 від 24.02.2000 р.).
49000, м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 8.**

Вступ

Перед посадовою особою митного органу так само, як і перед слухачами курсу “Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей”, стоять два важливих завдання: по-перше, визначити, чи можна пропустити даний предмет через митний кордон; і, по-друге, як зареєструвати затриманий предмет в протоколі ПМП.

Для тренування навичок в розв’язанні цих завдань передбачені лабораторні завдання курсу Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей.

Мета. – ознайомити з основами мистецтвознавства та технології виготовлення різних видів культурних цінностей, з методиками атрибуції та експертизи предметів історичного та культурного значення, з основами правового регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України.

Завдання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей” курсанти повинні:

знати:

- види і жанри предметів історичного та культурного значення;
- загальні класифікаційні ознаки різних видів культурних цінностей;
- технологічні особливості процесу створення виробів мистецтва;
- сучасні неруйнівні методи експертизи та експрес-аналізу культурних цінностей;
- методики визначення вартості різних видів культурних цінностей;
- порядок митного оформлення та контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України;

уміти:

- ідентифікувати подані до контролю культурні цінності із тими, що описані у Свідоцтві на право їхнього вивезення/ввезення;
- визначати правові підстави відповідних дій посадової особи митного органу;
- вірно описувати та реєструвати затримані культурні цінності у митній документації.

Одним з популярних предметів колекціонування та збиральництва протягом вже не одного тисячоліття залишаються предмети нумізматики. Нумізматика – спеціальна історична дисципліна, яка вивчає історію карбування монет та грошового обігу по монетам, грошовим злиткам, монетним штемпелям, документам та іншим пам’яткам. Колекціонерів в першу чергу цікавлять рідкість та художня досконалість виробу.

Труднощі при атрибуції нумізматичних предметів починаються з самого початку історії товарно-грошових відносин різних країн світу. Так до появи монети звичної для нас форми (кінець VII – початок VIII ст. до

н.е.) платіжними засобами серед нерухомих предметів були: кам'яні “жорнова” вагою до 100 кг і більше, свинячі клики, хутро, наконечники для стріл, металеві злитки¹ та інші екзотичні для нас предмети. Тому митникам при їх атрибуції та описі необхідно враховувати наступні особливості:

1. Згідно чинного законодавства² при оформленні Свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) предмети фалеристики, нумізматики, боністики та філателії не супроводжуються фотокартками, що без сумнівів ускладнює їх ідентифікацію.

2. Не дивлячись на те, що мистецтвознавці вважають культурними цінностями монети вже неіснуючих держав та ті що вилучені з обігу, в українському законодавстві зазначено, що культурною цінністю є *вітчизняні та зарубіжні монети з дорогоцінних та недорогоцінних металів виготовлені до 1960 року включно*³.

3. При неможливості ідентифікувати предмет, як пам'ятку нумізматики (монету) її слід описувати як пластику малих форм⁴. В такому випадку предмети виготовлені до – до 1950 р. включно вважаються культурною цінністю.

Рис. 1. Платіжні засоби Стародавнього Китаю.

4. Більшість з існуючих видів монет мають номінал, що полегшує їх ідентифікацію.

¹ Найбільшими з яких були Давньоруські гривні XII-XIII ст вагою 409,536 г.

² Пункт 2.1 інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення та контролю за їх переміщенням через державний кордон України.

³ Передбачено п. 12 додатку 1 до пункту 1.5 вищеназваної інструкції.

⁴ Передбачено п. 3 додатку 1 до пункту 1.5 вищеназваної інструкції.

5. Кожна монета трьох вимірна, тому в ПМП слід вказати max та min довжину, ширину і товщину виробу у мм та її вагу.

6. Враховуючи різноманіття форм монети⁵, в кожному конкретному випадку слід вказувати особливі прикмети форми виробу.

		
<p>кругла</p>	<p>квадратна 1 лат . Латвія.</p>	<p>прямокутна</p>
		
<p>овальна</p>	<p>брелкова</p>	<p>стрижень Давньоруська гривна</p>
		
<p>зооморфна Мідна монета стародавньої Ольвії</p>	<p>неправильна геометрична Китайська мідна монета у вигляді плугу</p>	<p>семигранна</p>

7. При неможливості визначити склад лігатури, визначаючи характер основи, необхідно назвати лише колір металу.

8. У монети виділяють три сторони: лицьову (аверс Av), зворотну (реверс Rv) та ребро (гурт). Вже с VI ст до н.е. вони заняті зображеннями, які треба перенести до протоколу. **Аверсом** вважають той бік, на якому знаходяться найважливіші зображення (або надписи) покликані підносити державну владу, або офіційну релігію. Так, наприклад, зображення

⁵ Форма може бути: круглою, квадратною, прямокутною, ромбоподібною, овальною, брелковою, зооморфною, у вигляді стрижня, інше...

божества (монети Стародавньої Греції, Стародавнього Риму часів республіки, Боспорського царства), портрет правителя, його герб, вензель, герб держави або її символ. Але якщо з одного боку знаходиться портрет (вензель) правителя, а з іншого герб, то портрет (вензель) завжди буде аверсом. Поруч з гербом, в більшості випадків, розташовані відомості про номінал.

Таблиця 1. ПРИКЛАДИ ЗОБРАЖЕННЯ НА АВЕРСІ ТА РЕВЕРСІ МОНЕТ РІЗНИХ КУЛЬТУРНИХ ЕПОХ.

 <p>аверс реверс</p>	 <p>аверс реверс</p>
<p><i>Афінська тетрадрахма</i></p>	<p><i>срібна монета Александра Македонського IV ст. до н.е.</i></p>
 <p>аверс реверс</p>	 <p>аверс реверс</p>
<p><i>417 р. до н.е. декадрахма Сіракузи.</i></p>	<p><i>Боспорський золотий статер.</i></p>
 <p>аверс реверс</p>	 <p>аверс реверс</p>
<p><i>Ольвійські мідний асс</i></p>	<p><i>Срібний рубль 1841 р. Російська Імперія.</i></p>
 <p>аверс реверс</p>	 <p>аверс реверс</p>
<p><i>Золоті п'ять рублів 1889 р. Російська Імперія.</i></p>	<p><i>Один червонець 1923 р. СРСР.</i></p>

9. Оздоблення гурту виступає гарантією від підробок монети, тому відрізняється різноманітністю, яка далеко не завжди має свої назви:

Рис. 2. Приклади оздоблення гурту монети..

Таблиця 2. ПРИКЛАДИ НАЗВ ОЗДОБЛЕННЯ ГУРТУ МОНЕТИ.

	<p>рубчастий гурт</p>
	<p>шнуроподібний гурт</p>
	<p>шнуроподібний гурт</p>
	<p>сітчастий гурт</p>
	<p>пунктирний гурт</p>

10. Надписи розташовуються як на аверсі, так і на реверсі.⁶ Вони містять в собі назву країни, ім'я і титул правителя, рік карбування та номінал (завжди на реверсі). Надписи переносяться до протоколу мовою оригіналу.

11. Не слід давати оцінку стану збереження. Достатньо лише назвати існуючі пошкодження та дефекти.

Для зручності та уніфікації описів культурних цінностей колективом кафедри та митної ідентифікації культурних цінностей та гуманітарної підготовки були розроблені форми опису різноманітних культурних цінностей Академії митної служби України, а зараз створюються їх електронні форми. Заповнення даних форм дозволяє прискорити процес ідентифікації культурної цінності, та уникнути прикрих помилок.

В якості приклада розглянемо, як виглядає форма опису монети в Протоколі про порушення митних правил на паперовому носії.

ПЛАН ОПИСУ МОНЕТИ.

1.	Вид культурної цінності – монета номіналом			
2.	Фото культурної цінності (аверс, реверс, гурт).			
3.	Індекс культурної цінності згідно Українському коду товарів зовнішньо економічної діяльності, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року:			
4.	Розмір монети:	довжина	max	мм
		(діаметр)	min	мм
		ширина	max	мм
			min	мм
товщина	мм			
5.	Вага монети: _____ г.			
6.	Форма монети	кругла;		
		квадратна;		
		прямокутна;		
		овальна;		
		брелкова;		
		ромбоподібна;		
		стрижень;		
		зооморфна;		
		неправильна геометрична;		
інше (вказати що саме)...				
7.	Характер основи:	метал білого кольору;		
		метал жовтого кольору;		
		метал червоного кольору;		
		метал зеленого кольору;		
		інше (вказати, що саме):		

⁶ Можуть знаходитись і на гурті.

<i>Продовження</i>				
8.	Характер зображення на аверсі			
			профільний портрет чоловічий;	
			профільний портрет жіночий	
			портрет анфас чоловічий;	
			портрет анфас жіночий;	
			вензель (перенести до протоколу);	
			герб	
			зображення святого (святих)	
			архітектурна споруда	
			зображення пам'ятника;	
			рослина;	
			зображення тварини;	
			зображення птаха;	
			географічна карта	
			міфологічний персонаж	
		зображення історичної події;		
		жанрова сцена		
		інше (<i>перенести до протоколу</i>)		
9.	Літерна частина на аверсі (<i>перенести до протоколу</i>):			
10.	Характер зображення на реверсі:			
			герб	
			зображення святого (святих)	
			птаха	
			риба (риби)	
			тварина	
			міфічний персонаж	
			інше	
11.	Літерна частина на реверсі (<i>перенести до протоколу</i>):			
12.	Характер зображення на гурті:			
	– гурт:		гладкий	
			двокольоровий	
			з насічками	вертикальними
				діагональними
			із візерунком	
			з надписом (<i>перенести до протоколу</i>).	
13.	Стан збереженості:		забруднення (колір);	
			деформації;	
			втрати.	

14.	Наявність Свідоцтва на право вивезення:	
		присутнє;
		відсутнє.
15.	Відомості з Свідоцтва на право вивезення (перенести до протоколу):	

Для заповнення протоколу необхідно визначити індекс даної культурної цінності.

Система кодування культурних цінностей згідно Українському коду товарів зовнішньоекономічної діяльності, “Іскри”, Регламенту ЄЕС № 3911/92 від 9 грудня 1992 року складається з шести позицій.

Перша позиція визначає: тип культурної цінності (з урахуванням коду товару за УКТ ЗЕД) 97 групи:

9701 – Картини, малюнки пастелі, повністю виконані вручну, винятком малюнків товарної позиції 4906 та інших готових виробів, розмальованих або декорованих вручну; колажі та аналогічні декоративні зображення;

9702 – Оригінальні гравюри, естампів та літографій;

9703 – Оригінальні скульптури і статуетки з будь-якого матеріалу;

9704 – Марки поштові або гербові марки, знаки поштової оплати гашені, у тому числі першого дня гашення, поштовий папір (гербовий папір) та аналогічні предмети, використані або не використані, за винятком товарів товарної пропозиції 4907;

9705 – Колекції та предмети колекціонування з зоології, ботаніки, мінералогії, анатомії, історії, археології, палеонтології, етнографії чи нумізматики;

9706 – Предмети антикваріату віком понад 100 років.

У кодів виставляється чотирьохзначне число, яке складається з цифр відповідного індексу УКТЗЕД: **9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706.**

Друга позиція визначає вид культурної цінності, який для кожного типу культурної цінності буде свій.

Третя позиція визначає функціональну приналежність культурної цінності згідно кодування в системі “Іскра”, яка складається з 28 позицій. В кодів виставляється порядковий номер відповідної функції для даного предмета:

201 ікони	211 текстиль	221 скульптури (статуї)
202 хрести	212 кераміка	222 філателія
203 складні	213 посуд	223 музичні
204 картини (малюнки)	214 побутові предмети	інструменти
205 емалі	215 годинники	224 документи
206 гравюри	216 книги	225 книги
207 ордени	217 меблі	226 стародавня зброя
208 медалі	218 вироби із скла	227 грошові знаки
209 монети	219 - вироби із золота	228
210 килими	220 вироби із срібла	інш е

Четверта позиція визначає **приналежність до складових частин та фрагментів культурних пам'яток**, та передбачає відповідь на два запитання.

Чи є предмет **складовою частиною або фрагментом (1)** цілої в минулому пам'ятки, чи він є **самостійною пам'яткою (0)**.

П'ята позиція визначає **приналежність до археологічних об'єктів**, та передбачає відповідь на два запитання. Чи є предмет археологічним об'єктом **(1)**, чи він **не є археологічним об'єктом (0)**.

Шоста позиція визначає **Порядковий номер за Додатком до Регламенту ЄС № 116/2009**, який складається з 15 позицій:

01 – археологічні об'єкти віком більше ніж 100 років, які є продуктом розкопок чи відкриттів на суходолі чи під водою;

02 – елементи, які складають невід'ємну частину художніх, історичних чи релігійних пам'ятників, які були розділені, віком понад сто років;

03 – картини і живопис, повністю виконані вручну будь-яким способом і на будь-якому матеріалі;

04 – акварель, гуаш і пастель повністю виконані вручну на будь-якому матеріалі;

05 – мозаїка з будь-якого матеріалу, виконана повністю вручну крім тієї, яка потрапляє під категорії 1 чи 2, і малюнки, виконані повністю вручну на будь-якому матеріалі. Яким більше 50 років і які не належать їх авторам;

06 – оригінальні гравюри, естампи, шовкографія та літографія, з відповідними поверхнями та оригінальними плакатами, яким більше ніж 50 років та які не належать їх авторам;

07 – оригінальні скульптури чи статуї і копії, виготовлені таким же способом, як і оригінали, крім передбачених в категорії 1;

08 – фотографії, фільми та їх негативи;

09 – книги видані до 1501 року, включаючи манускрипти, карти та музичні партитури;

10 – книги віком більше ніж 100 років поодинці або в колекції;

11 – друковані мапи віком більше ніж 200 років;

12 – архіви і будь-які їх елементи віком більше 50 років;

13 – колекції і зразки зоологічних, ботанічних, мінералогічних, анатомічних, історичних, палеонтологічних, етнографічних чи нумізматичних колекцій;

14 – транспортні засоби віком більше 75 років;

15 – будь-які інші предмети антикваріату, які не включені до категорії 1-14 віком від 50 до 100 років та більше 100 років: іграшки і ігри, посуд, вироби із золота та срібла, меблі, оптичні, фотографічні чи кінематографічні апарати, музичні інструменти, настінні і наручні годинники і їх частини, вироби із дерева, кераміка, гобелени, килими, шпалери, зброя.

Один рубль. 1924 рік. СРСР. Код – 9705.01.209.0.0.13.

9705 – Колекції та предмети колекціонування з зоології, ботаніки, мінералогії, анатомії, історії, археології, палеонтології, етнографії чи нумізматики;

01 – колекція,

209 – монета,

0 – самостійна пам'ятка,

0 – не є археологічним об'єктом,

13 – колекції і зразки зоологічних, ботанічних, мінералогічних, анатомічних, історичних, палеонтологічних, етнографічних чи нумізматичних колекцій.

Для зручності та прискорення в визначенні необхідного коду для тієї, чи іншої культурної цінності колективом викладачів кафедри митної ідентифікації культурних цінностей та гуманітарної підготовки Академії митної служби України була створена таблиця:

**Таблиця 3. КОДУВАННЯ ПРЕДМЕТІВ НУМІЗМАТИКИ
ЗГІДНО УКРАЇНСЬКОГО КОДУ ТОВАРІВ ЗОВНІШНЬО
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, “ІСКРИ”, РЕГЛАМЕНТУ ЄС
№ 116/2009 від 18 грудня 2008 року”.**

№	Назва форми	Код
1.	Монета самостійна пам'ятка	9705.02.209.0.0.13
2.	Монета самостійна пам'ятка археологічна знахідка	9705.02.209.0.1.13
3.	Монета фрагмент	9705.02.209.1.0.13
4.	Монета фрагмент археологічна знахідка	9705.02.209.1.1.13

Для прикладу опису монети в ПМП автор обрав колекцію європейських монет вилучених з обігу в різні роки. Не дивлячись на те, що більшість монет випущені після 1960 року і згідно пункту 12 Додатку 1 до Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення та контролю за їх переміщенням через державний кордон України не відносяться до культурних цінностей, але завдяки тому в чому їх зберігають вони розглядаються, як нумізматична колекція. А згідно

чинного законодавства вивезення колекцій потребує дозволу контролюючих державних органів. На відміну від монет, які залишаються платіжним засобом і можуть переміщуватись в гаманці, нумізматичні колекції знаходяться в спеціальній упаковці:

Рис. 2. Альбом для зберігання колекційних монет.

Ісландська монета 1981 року номіналом 10 аурар⁷.

1. До опису надійшла монета номіналом “TIU AURAR” 1981 р., яка знаходиться в пластиковому футлярі червоного кольору 4,9x4,9x0,5.

2. Фото монети:

⁷ Вилучена з обігу у 2002 році.

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: 9705.02.209.0.0.13.

4. Розмір монети: діаметр 17 мм, товщина 1 мм.

5. Вага: 2 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал жовто-червоного кольору.

8. Характер зображення: **аверс**: в рельєфному центральному медальйоні рельєфна частина тулуба та голова бика⁸ в анфас; навколо центрального медальйона круговий надпис над верхньою половиною: “TIU AURAR”, під нижньою “ISLAND 1981”;

реверс: рельєфна цифра “10” під якою рельєфне зображення кальмара;

гурт: гладкий.

9. Стан збереження: забруднення, деформації, втрати – відсутні.

10. Свідectво на право вивезення відсутнє.

Монета 50 сентесімо 1965 р. республіки Уругвай⁹.

1. До опису надійшла монета номіналом “50 CENTESIMOS” 1965 р., яка знаходиться в пластиковому футлярі червоного кольору 4,9x4,9x0,4 см.

2. Фото монети:

⁸ Бик – дух, який охороняє острів.

⁹ Монети цього номіналу були випущені у 1965 і вилучені з обігу у 1993 р.

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13**.

4. Розмір монети: діаметр 23,5 мм, товщина 2 мм.

5. Вага: 2 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал білого кольору.

8. Характер зображення: **аверс**: профільне зображення (обличчям вправо) голови та шиї чоловіка з бакенбардами з трьохрядковим підписом під портретом “S¹⁰”, “. ARTIGAS¹¹ .”, “1965”; навколо голови розташований круговий надпис: “REPUBLICA ORIENTAL DEL URUGUAY”;

реверс: в вінку з двох лаврових гілок рельєфна цифра “50” під якою рельєфних напівкруглий підпис “CENTESIMOS”;

гурт: гладкий, виступає над аверсом та реверсом.

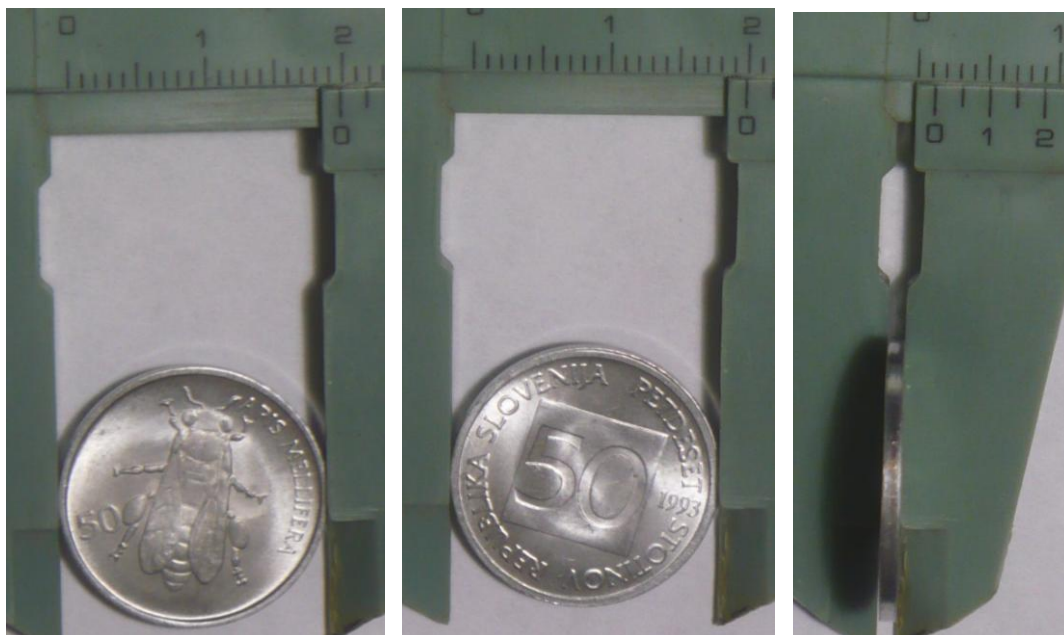
9. Стан збереження: забруднення, деформації, втрати – відсутні.

10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета 50 стотінов¹² 1993 р. Республіки Словенія.

1. До опису надійшла монета номіналом “50 STOTINOV” 1993 р., яка знаходиться в пластиковому футлярі червоного кольору 4,8x4,8x0,4 см.

2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13**.

4. Розмір монети: діаметр 20 мм, товщина 1 мм.

5. Вага: 0.85 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал білого кольору.

¹⁰ Знак монетного двору Чилі.

¹¹ Уругвайський генерал.

¹² Монети цього номіналу були випущені у 1993 і вилучені з обігу у 2006 р.

8. Характер зображення: **аверс:** рельєфне зображення бджоли з складеними крилами та 6 лапами, біля лівої задньої лапи рельєфний надпис “50”, від правої передньої лапи починається напівкруглий надпис: “APIS MELLIFERA”;

реверс: в центрі в рельєфному прямокутнику заглиблене зображення цифри “50” під якою рельєфний круговий надпис “REPUBLIKA SLOVENIJA PETDESET STOTINOV”. Між словами “PETDESET” і “STOTINOV” горизонтальний рельєфний надпис “1996”;

гурт: гладкий, виступає над аверсом та реверсом.

9. Стан збереження: забруднення, деформації, втрати – відсутні.

10. Свідectво на право вивезення відсутнє.

Монета “5 КОП БѢКЪ” 1802 р. Російська Імперія.

1. До опису надійшла монета номіналом “5 КОП БѢКЪ” 1802 р.

2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13**.

4. Розмір монети: діаметр 42,5 мм, товщина 4 мм.

5. Вага: 51,17 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал коричневого кольору.

8. Характер зображення: **аверс:** в центральному медальйоні рельєфне зображення двоголового орла, який розправив крила, над головами орла 2 імператорські корони і одна велика між головами, в лівій лапі орел тримає державу, в правій – скіпетр. Між центральним медальйоном і краєм орнамент з вертикальних насічок;

реверс: в центральному медальйоні рельєфний підпис в чотири рядка: “5”, “КОП БѢКЪ”, “1802”, “Е. М.” між 2-м та 3-м рядками горизонтальна лінія. Між центральним медальйоном і краєм орнамент з вертикальних насічок;

гурт: гладкий.

9. Стан збереження: забруднення – відсутні, втрати – відсутні, по аверсу і реверсу присутні чисельні потертості та подряпини.

10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета “2 КОП ЇКИ” 1813 р. Російська Імперія.

1. До опису надійшла монета номіналом “2 КОП ЇКИ” 1813 р.

2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13**.

4. Розмір монети: діаметр 30 мм, товщина 2,5 мм.

5. Вага: 15,04 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал жовто-червоного кольору.

8. Характер зображення: **аверс**: рельєфне зображення двоголового орла, який розправив крила, над головами орла велика імператорська корона, в лівій лапі орел тримає державу, в правій – скіпетр. Під орлом в два рядка надпис “Н. М.”, “1813”;

реверс: в вінку з лаврової (зліва) та дубової (права) гілок рельєфне зображення великої імператорської корони, під якою рельєфний підпис в чотири рядка: “2”, “КОПЪИ”, “КИ”, “Е. М.” між 3-м та 4-м рядками горизонтальна лінія;

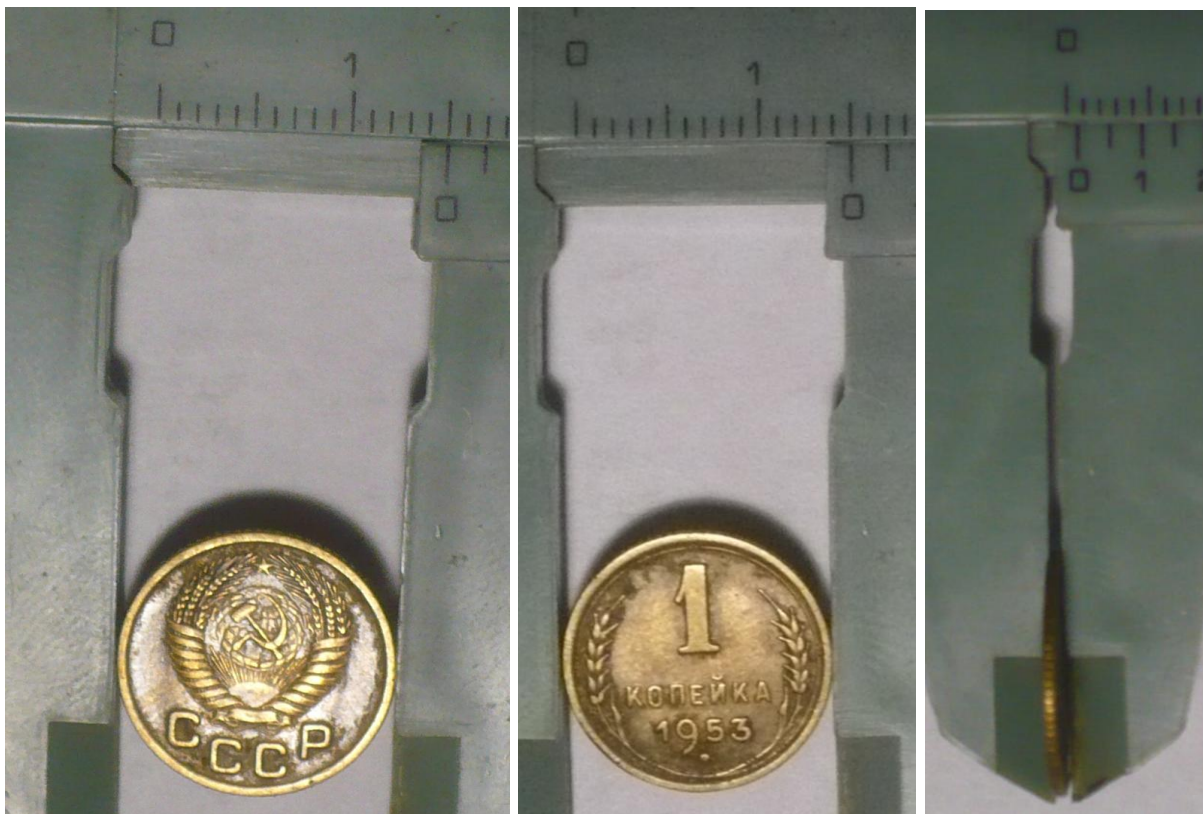
гурт: гладкий, виступає над аверсом та реверсом.

9. Стан збереження: на реверсі на гілках вінка забруднення чорного кольору, втрати – відсутні, по аверсу присутні чисельні потертості та подряпини.

10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета “1 копейка” 1953 р. СРСР.

1. До опису надійшла монета номіналом “1 копейка” 1953 р.
2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13**.
4. Розмір монети: діаметр 15 мм, товщина 1 мм.
5. Вага: 0,99 г.
6. Форма монети: кругла.
7. Характер основи: метал жовтого кольору.
8. Характер зображення: **аверс:** рельєфне зображення герба Радянського Союзу, під яким рельєфний надпис “СССР”;
реверс: у рельєфному вінку, який складається з двох колосків пшениці рельєфний надпис в чотири рядки: “1” “копейка”, “1953”, “.”;
гурт: виступає над аверсом та реверсом, ребристий з вертикальними насічками.
9. Стан збереження: забруднення – відсутні, втрати – відсутні, по аверсу і реверсу присутні чисельні потертості та подряпини.
10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета “1 рубль” 1987 р. СРСР.

1. До опису надійшла монета номіналом “” 1987 р.
2. Фото монети:
3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.2.209.0.0.13**.
4. Розмір монети: діаметр 31 мм, товщина 2 мм.
5. Вага: 12,53 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал білого кольору.

8. Характер зображення: **аверс:** рельєфні зображення сидячого чоловіка з бородою, сьомі зірок та польоту космічної ракети з лініями орбіт, зліва від зображення двохрядковий горизонтальний рельєфний надпис: “1857”, “1935” та напівкруглий рельєфний надпис: “К.Э.ЦИОЛКОВСКИЙ”;

реверс: рельєфне зображення герба СРСР, під яким чотирьохрядковий рельєфний надпис: “СССР”, “1”, “рубль”, “1987”;

гурт: гладкий, з заглибленим надписом: “· ОДИН РУБЛЬ · ОДИН РУБЛЬ”. Гурт виступає над аверсом та реверсом.

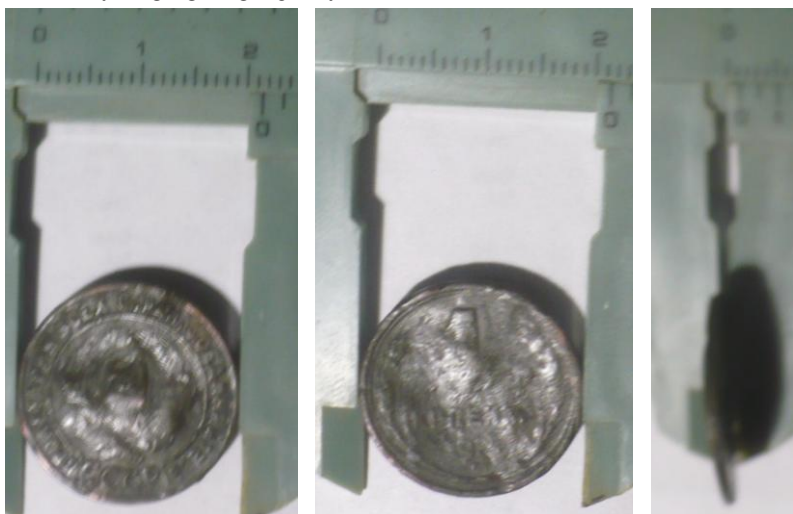
9. Стан збереження: забруднення – відсутні, втрати – відсутні, деформації – відсутні.

10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета .

1. До опису надійшла монета номіналом “1 копейка” СРСР, 1924 р.

2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13.**

4. Розмір монети: діаметр 21,5 мм, товщина 1 мм.
5. Вага: 3,21 г.
6. Форма монети: кругла.
7. Характер основи: метал коричнево-зеленого кольору.
8. Характер зображення: **аверс:**
реверс: у рельєфному вінку, який складається з двох колосків пшениці рельєфний надпис в три рядки: “1”, “копейка”, “1924”;
гурт: гладкий.
9. Стан збереження: монета деформована, забруднення – відсутні, втрати – відсутні, по аверсу і реверсу присутні чисельні потертості та подряпини.
10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета 1 євро цент 2002 р.¹³

1. До опису надійшла монета номіналом “1 EURO CENT” 2002 р.
2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13**.
4. Розмір монети: діаметр 16 мм, товщина 1,5 мм.
5. Вага: 2,28 г.
6. Форма монети: кругла.
7. Характер основи: метал жовто-червоного кольору.

¹³ Ця монета не є ні колекційною, ні культурною цінністю. Але ми використовуємо її опис в якості приклада, завдяки її конструктивним особливостям.

8. Характер зображення: **аверс:** “ESPAÑA”, “2002”, “M”;
реверс: “1”, “EURO”, “CENT”;
гурт: гладкий, двокольоровий (біля аверса біла смуга, біля реверса – жовто-червона).

9. Стан збереження: забруднення – відсутні, втрати – відсутні, по аверсу і реверсу присутні чисельні потертості та подряпини.

10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета “2 КОП КИ” 1909 р. Російська Імперія.

1. До опису надійшла монета номіналом “2 КОП КИ” 1909 р. Російська Імперія.

2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13**.

4. Розмір монети: діаметр 16 мм, товщина 1,5 мм.

5. Вага: 6,19 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал жовто-червоного кольору.

8. Характер зображення: **аверс:** в центральному медальйоні рельєфне зображення двоголового орла. Навколо центрального медальйону рельєфний круговий надпис, який неможливо ідентифікувати;

реверс: в заглибленому центральному медальйоні рельєфний трьохрядковий надпис: “* 2 *”, “КОП КИ”, “С.П.Б.” між другим та третім рядками дві хвилясті лінії, розділені крапкою. Навколо центрального медальйону над вінком з двох гілок: лаврової (зліва) та дубової (права) рельєфний надпис “1909 ГОДА”;

гурт: з вертикальними насічками.

9. Стан збереження: забруднення – зеленого кольору по всій монеті, втрати – відсутні, по аверсу чисельні потертості та подряпини, які майже знищили зображення.

10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Монета “ПЯТЬ КОПѢК” 1751 р. Російська Імперія.

1. До опису надійшла монета номіналом “ПЯТЬ КОПѢК” 1751 р. Російської Імперії.

2. Фото монети:

3. Індекс культурної цінності згідно УКТЗЕД, “Іскрі”, Регламенту ЄЕС № 116/2009 від 18 грудня 2008 року: **9705.02.209.0.0.13.**

4. Розмір монети: діаметр 41 мм, товщина 4 мм.

5. Вага: 46,60 г.

6. Форма монети: кругла.

7. Характер основи: метал жовто-червоного кольору.

8. Характер зображення: **аверс** – рельєфне зображення: в лавровому вінку під великою імператорською короною знаходиться вензель з двох перехрещених літер прописом, одна з яких “Е”.

реверс: рельєфне зображення двоголового орла, який в правій лапі тримає скіпетр, а в лівій – державу. Під зображенням орла напівкруглий рельєфний надпис в рельєфній стрічці: “ПЯТЬ КОПѢК”;

гурт: прикрашено орнаментом з ромбів пунктиром.

9. Стан збереження: забруднення – відсутні, в верхній частині наскрізний отвір діаметром на аверсі 5,5 мм, на реверсі – 8 мм, в отвір вставлено кільце з металу білого кольору, діаметром 7,5 мм, товщиною – 1,5 мм; по аверсу, реверсу і гурту присутні чисельні потертості та подряпини.

10. Свідоцтво на право вивезення відсутнє.

Список рекомендованої літератури.

1. Зварич В. В. Нумизматический словарь. / В. В. Зварич. – Львов: Вища школа, 1975. 262 с.

2. Калашникова О. Л. Основы мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей. Підручник. / О. Л. Калашникова. – Київ: Знання, 2006. 480 с.

3. Літвінов В. В. Особливості опису предметів нумізматики, які мають культурну цінність, у протоколі про порушення митних правил. / В. В. Літвінов, Г. М. Чепара. // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі. Том 2. Тези V міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. Дніпропетровськ, 2012. – С.344-346.

Електронні ресурси:

4. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Нумизматика>

5. <http://ru.wikisource.org/wiki/ЭСБЕ/Нумизматика>

6. <http://numizmatika.org.ua/>

7. <http://rasmircoins.ucoz.ru/>

8. <http://rucoin.ru/>

9. <http://www.numizmatik.ru/>

10. <http://monetshop.ru/>

11. Античная Нумизматика. Статьи и материалы. Херсонес Таврический. Каталог монет. // <http://tscoins.mybb.ru/viewtopic.php?id=261>

12. Античные монеты Ольвии. // <http://rucollect.ru/statiya/moneti/36-antmonety>

13. Византийские монеты. // http://ru.wikipedia.org/wiki/Византийские_монеты

14. Монеты Византии. // <http://www.ncoins.ru/coins/3/>

Самые дорогие монеты 2011 года. // <http://www.forbes.ru/stilzhizni/hobbi/68339-samye-dorogie-monety-2011-goda>

Словник термінів.

Аверс – лицевий бік монети. Термін походить від французького *avers*, от лат *adversus* — повернутий обличчям

В наш час аверсом в монетах вважається та сторона, на якій зображено знак, що гарантує справжність монети. Це, перш за все, державний герб, державна емблема, герб або гербове зображення феодалного роду, представники якого мали право карбування власних монет. При відсутності герба або символом аверсом вважається сторона з зображенням правителя (божества), а при їх відсутності сторона з зображенням його вензелем, або ім'ям та титулом. У античних монет на аверсе як правило зображували божество даної місцевості. Аверсом середньовічних монет прийнято вважати той бік, зображення якої містить правове підґрунтя карбування даної монети ім'я, портрет та символ правителя. З 19 ст. на аверсі європейських монет, як правило зображено герб (символ республіки), або портрет монарха. Але якщо з одного боку знаходиться портрет (вензель) правителя, а з іншого герб, то портрет (вензель) завжди буде аверсом.

Вензель – поєднання першої літери імені правителя, його порядкового номера та корони, яка вказує його титул (герцог, король, імператор, тощо).

Гурт – ребро, ободок монети, медалі. Оздоблення гурту виступає гарантією від підробок, тому що при створенні фальшивого виробу неможливо відтворити справжній гурт.

Лігатура – сплав, з якого виготовлена монета.

Нумізматика – спеціальна історична дисципліна, яка вивчає історію карбування монет та грошового обігу по монетам, грошовим злиткам, монетним штемпелям, документам та іншим пам'яткам.

Монета – грошовий знак виготовлений з металу (золото, срібло, міді, мідних сплавів, сплавів нікелю та алюмінію. Платіжний засіб. Панівні форми – кругла та овальна, винятки поодинокі. В монеті виділяють три складові: аверс – лицевий бік; реверс – зворотній бік; гурт – ребро. На кожній монеті є зображення (герб, ім'я, титул, зображення правителя) та легенда, яка містить назву міста, держави, рік карбування, назву монети).

Термін походить від латинського слова *moneta* – один з епітетів богині Юнони (*Juno Moneta*), при храмі якої в 3 ст. до н.е. знаходився монетний двір. Хоча перші монети були виготовлені в державі Лідія (Мала Азія) 8-7 ст. до н.е. та на острові Егіна в Стародавній Греції в 7 ст. до н.е. В середньовічній Європі карбування монет розпочали у 10 ст. н.е. після чого національні монети достатньо швидко витіснили з обігу римські, візантійські та арабські монети.

Монета – це універсальний платіжний засіб, тому що якість та вага металу підтверджена державою (державним штемпелем). Випускати монету може тільки суверенна держава, або згідно чинного законодавства її автономія (наприклад монети Великого Князівства Фінляндія у складі

Російської Імперії). Хоча в історії відомі випадки, коли власні монети карбували під час громадянських війн регіони, які прагли побудувати незалежну державу (Астурія – провінція Іспанії в 1939 карбувала свої монети, хоча і недовго).

З появою паперових грошей роль монети, як основного платіжного засобу знижується, а в 20 ст. припиняється. Монети з дорогоцінних металів в наш час випускаються рідко (пам'ятні або ювілейні монети) і не мають суттєвого економічного значення.

Основа – матеріал, з якого виготовлено виріб.

Реверс (Revers) – оборотна сторона монети та творів медальєрного мистецтва. Як правило з XVIII ст. містить інформацію про номінал.